

Historie katedry ve vzpomínkách zakladatelů¹

sestavila Irena Tomešová a Pavla Kodymová

Prof. JUDr. Igor Tomeš: „Nebyl to happening emotivně nabitých dní, ale výsledek cílevědomého odborného úsilí. Celé to však začalo o mnoho let dříve. Počátkem sedmdesátých let, po okupaci Československa rudou armádou a po nástupu normalizace. Státní ekonomika se dostala do záporných čísel. Státní rozpočet se dostával do stále větších potíží a v souladu s usnesením předsednictva ÚV KSČ o kádrové a personální práci státní správa začala postupně přesouvat stále více sociálních služeb na zaměstnavatele. Při nedostatku rozpočtových zdrojů se podstatně rozvíjela oblast nazývaná „podniková péče o pracující“. Financovala se z podnikových prostředků jak z výrobních nákladů, tak z podnikových fondů kulturních a sociálních potřeb (FKSP) — které podniky musely pravidelně dotovat až 10 % objemu mzdových prostředků. Bylo to součástí onoho neproduktivního „ujídání“ zdrojů na investice, které vedlo ke zhroucení státní ekonomiky.

Rozsah podnikových sociálních služeb natolik vzrostl, že v roce 1983 se začalo s pokusným plánováním těchto prostředků. Jejich rozpočty byly částečně součástí tehdejších jinak bezzubých podnikových kolektivních smluv, částečně byly hrazeny z provozních nákladů.

V polovině osmdesátých let bylo ve Výzkumném ústavu práce a sociálních věcí aplikováno na poměry v ČSFSR v leningradských závodech zavedené sociální plánování. Vypracovala se metodika, jak objektivizovat potřeby a rozdělovat či plánovat prostředky na rozvoj podnikových sociálních institucí. Říkalo se jí metodika plánování sociálního rozvoje. U zrodu této metodiky stáli lidé jako PhDr. Josef Alan, CSc., PhDr. Jiří Šandera, JUDr. Michal Illner, CSc., PhDr. Věra Haberlová, PhDr. Bohuslav Jungmann, CSc. a další. Do skupiny patřil i autor tohoto článku, který přispěl zejména vypracováním objektivizační metodiky tvorby normativů péče o pracovníky v podnicích. Na sklonku roku 1985 Ministerstvo práce a sociálních věcí doporučilo metodiku podnikům pro vypracování podnikových pětiletých plánů sociálního rozvoje 1986–1990.

V jednotlivých sektorech národního hospodářství metodiku aplikovaly odvětvové výzkumné ústavy, např.: ZTS (Závody těžkého strojírenství) PhDr. Helena Woleková, CSc. pro zbrojní průmysl, VUSTE (Výzkumný ústav strojírenské technologie a ekonomiky) PhDr. Jiří Raška, CSc. Pro strojírenství, TEVÚI-1 (Technicko-ekonomický výzkumný ústav hutního průmyslu) autor tohoto článku pro hutní průmysl.

Podobně postupovali i ve výzkumných ústavech pro doly, stavebnictví, spotřební průmysl a chemický průmysl. Ministerstvo práce a sociálních věcí podporovalo snahy o rozšíření této metodiky. Následně se na generálních ředitelstvích začala budovat příslušná pracoviště v personálních odborech a tvořily se oborové plány sociálního rozvoje.

1 Text sestavily Irena Tomešová a Pavla Kodymová z osobních dopisů zakladatelů použitých ve sbornících k příležitosti výročí katedry z let 1999 — a dalších jimi aktuálně doplněných textů vzpomínek.

V rámci sociálního plánování, jak se tomuto úsilí ve zkratce říkalo, byla také v hutním průmyslu vypracována metodika sociální práce. Od roku 1985 byl budován systém, v němž na každých 2500 zaměstnanců byl zaměstnán jeden sociální pracovník, který se zabýval jejich sociálními problémy. Tehdy bylo zaměstnáno v hutích na 70 sociálních pracovníků.

Už v roce 1986 byla pocítována potřeba vybudovat tzv. druhou linii sociální práce, která by doplňovala první (plošnou) linii o odborné služby. Začalo se vytvářením systému péče o děti, o osoby se změněnou pracovní schopností (jako následek práce v hutích) a o příslušníky národnostních menšin zaměstnané v hutích. Pak se postupně přidávaly další služby péče o alkoholiky, postpenitenciární péče a péče o osamělé matky. Podobná služba sociální práce se postupně začala rozvíjet za podpory Ing. Heleny Šálkové z Ministerstva práce a sociálních věcí i v jiných sektorech. Tito sociální pracovníci se rekrutovali ze sociálně právních škol, zprvu koncipovaných jako pomaturitní studium. První pomaturitní kurs pro sociální pracovníky a pracovnice hutnictví železa vznikl v Pardubicích za přispění PhDr. Oty Sedláčka. Záhy se však ukázalo, že jsou zapotřebí odborníci, kteří by byli schopni poskytovat špičkové zejména poradenské služby nebo odborně vést kolektivy sociálních pracovníků v podnicích. Dosavadní středoškolská příprava nestačila. Sílil názor, že je třeba vysokoškolsky vzdělaných odborníků v sociální práci. Do čela tohoto úsilí se postavila Helena Šálková, která jako předsedkyně Sekce sociálních pracovníků při Lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně začala vyjednávat s pedagogickými a filozofickými fakultami, avšak zatím bezúspěšně.

Souběžně s tímto úsilím z popudu PhDr. Jiřího Šandery, tehdejšího náměstka ředitele Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, vznikla skupina pro vypracování střednědobého programu pro sociální politiku. V této skupině, kterou vedl autor tohoto článku, se otázkami sociální práce především zabývaly PhDr. Jiřina Šiklová a PhDr. Zuzana Havrdová. Vypracovávaly první představy o obsahu a zaměření sociální práce jak v kontextu tehdejších národních výborů (krajské, okresní a obecní orgány státní správy), tak v kontextu podnikovém. Definovaly se i rozdíly v činnostech, kdy na národních výborech šlo více o terapii, zatímco v podnicích byla sociální práce spíše soustředěna na prevenci, poradenství, depistáž a dispečink.

Na jaře roku 1989 se paní Heleně Šálkové podařilo dohodnout s tehdejším vedoucím katedry vzdělávání dospělých (později přeměněné na katedru andragogiky) na Filozofické fakultě University Karlovy, že jeho katedra připraví specializaci „sociální práce“. Touto otázkou byl pověřen Dr. Jiří Vymazal a později ...“

Doc. PhDr. Pavel Hartl: „Někdy koncem roku 1988 přišel vedoucí katedry vzdělávání dospělých docent Kamil Škoda na katedru a oznámil, že MPSV požádalo o zřízení studijního oboru sociální práce na FF UK. Po domluvě s děkanem a členy vědecké rady, a nepochybně výboru KSČ, byl tento obor navržen katedře vzdělávání dospělých. A on s tím souhlasí. Pak dodal, že podle něho má k tomuto oboru svou profesí filozofa a sociologa i svým přesvědčením humanisty nejbližší PhDr. Jiří Vymazal a tak, pokud mu to není proti mysli, mu zřízení oboru přiděluje. Doktor Vymazal byl o užitečnosti oboru přesvědčený, a tak se do práce pustil s vervou a chutí. Vedoucí odboru vzdělávání Helena Šálková, Ing. Věra Novotná a Dr. Věra Schimmerlingová byly zkušené ve vyjednávání, ale zcela nezkušené v tom, jak pracuje administrativa pět sto-

letí staré kamenné univerzity. Marně se je Dr. Vymazal snažil přesvědčit, že je to běh na dlouhou trať, že bude potřeba vypracovat koncepci oboru, což znamenalo ideologické záměry, předpokládaný přínos pro socialismus, vypracovat studijní plán, obsah a cíle každého jednotlivého vyučovacího předmětu, to vše podložit literárními prameny, publikacemi, a to sovětskými. Konečně bude třeba navrhnout také budoucí personální obsazení a vše nechat schválit fakultními a stranickými orgány. Neko- nečná práce. Vyjednávání trvalo mnoho měsíců, až přišel listopad 1989 a s ním i velké změny. Dr. Vymazal byl pověřen jinými činnostmi a já byl vyzván, abych se dostavil na MPSV k federálnímu náměstkovi ministra práce a sociálních věcí prof. JUDr. Igoru Tomešovi. Dovedla mne k němu paní Šálková a oba mne požádali, abych zřízení ka- tedry sociální práce od Jiřího Vymazala převzal, že s tím on i vedoucí katedry sou- hlasí. Chvilí jsem přemýšlel. A pak jsem souhlasil. Měl jsem pro to dobrý důvod. Strá- vil jsem deset let jako vychovatel a psycholog v polepšovně, další léta jako externí terapeut v Penologickém ústavu na Pankráci; měl jsem zkušenosti z tříměsíčního pracovního pobytu v ústavu pro delikventní chlapce v londýnském Stamford House. Už dávno jsem věděl, že jakákoliv práce s problémovými skupinami osob nemá bez rozvinuté sociální práce smysl. Proto jsem kývnul. Náměstek Dr. Tomeš vytáhl odně- kud demižón červeného moravského vína, připili jsme si. S pracovníci minister- stva jsme se domlouvali na konkrétních krocích a já chodil otravovat kdekoho, od lidí v podatelně, na děkanátu až po prorektora pro studijní otázky. Začátkem roku 1990 už bylo jasné, že se věc zdaří. Využil jsem svého jednosemestrového hostování na lon- dýnské univerzitě počátkem roku 1990 a obešel centrální i místní instituce sociální práce, přivezl studijní plány. Později v témže roce byla s novým děkanem profesorem Františkem Černým uzavřena smlouva na první skripta oboru: V. Novotná a V. Schim- merlingová: Sociální práce, její vývoj a metodické postupy. Praha, Karolinum ...“

Prof. JUDr. Igor Tomeš: „Tehdy ve funkci náměstka federálního ministra práce a so- ciálních věcí v únoru 1990 jsem se obrátil na tehdejšího rektora Univerzity Karlovy prof. PhDr. Radima Palouše a tehdejšího děkana Filozofické fakulty UK prof. PhDr. Fran- tiška Černého, DrSc., a s jejich pomocí dosáhl zřízení oddělení sociální práce na katedře andragogiky. Se stejnou iniciativou jsem se obrátil na univerzitu v Brně a v Bratislavě. Byl jsem veden představou, že v Praze se sociální práce bude rozvíjet v symbióze s psy- chologií, v Brně se sociologií a v Bratislavě s pedagogikou. O vedení oddělení sociální práce na katedře andragogiky Filozofické fakulty UK jsem požádal PhDr. Jiřínu Šiklo- vou. V oddělení byl doc. PhDr. Pavel Hartl a nově nastoupila PhDr. Irena Tomešová jako tajemnice. Oni obor založili a záhy dosáhli jeho osamostatnění v samostatnou katedru. Vytvořili tým externích učitelů a s jejich pomocí sepsali prvé curriculum tohoto oboru v postkomunistickém Československu. Tak vzniklo první post komunistické univer- zitní pracoviště pro studium sociální práce v tehdejší České a Slovenské federativní re- publice. Brzy na to následovala další v Brně, Olomouci, Ostravě.

Vypsalo se studium sociální práce a přihlásili se první studenti. S Jiřinkou Šiklo- vou a Pavlem Hartlem jsme se dohodli, že studium by mělo 5 výrazných bloků: (I) me- todologie sociální práce, (II) životní cyklus, (III) sociální patologie (tehdy jsme tomu tak říkali), (IV) sociální politika a právo a (V) sociální ekonomie. S touto představou jsme začali tvořit první konkrétní curricula a volit konkrétní předměty, které by se měly v každém bloku učit, a to vždy jen na rok dopředu. Byla to experimentální,

inspirativní a tvořivá práce, ve které sehráli svou úlohu i první studenti. Byli mezi nimi zralí lidé s praxí, kteří před rokem 1990 neměli možnost studovat. Jejich podněty byly velmi vítané. Na jejich podněty byly zařazeny nové předměty a korigované ty původně zamýšlené. Byl to vskutku zážitek, kdy cestou pokusů a omylů jsme tvořili první učební osnovy. Hodně nám v tom pomohla zkušenost holandská, kdy vláda Nizozemského království nám nabídla stáže na školách sociální práce.

Rád vzpomínám na naše první absolventy. Byli to svým způsobem hrdinové a pokusní králíci současně. Vzpomínám, jak jsme se připravovali na první státnici, s jakou trémou jsme nastavovali „laťky“, aby nebyly příliš vysoko ani příliš nízko, jak jsme vedli první diplomové práce. Skutečnost, že absolventi katedry se tak dobře v praxi osvědčili i to, že naši mladí kolegové-učitelé po nás přebírají veslo s plnou odpovědností, je velké zadostiučinění a důvod k radosti. Mým snem bylo vybudovat teoreticko-metodologické centrum, které by mohlo být jakýmsi referenčním místem pro ostatní školy v ČR. Jestli se to podaří, už nebude záležet na mně. Kdybychom pokračovali v rozvíjení metodologie i s pomocí odborných konferencí a seminářů našich absolventů, mohlo by se podařit, vybudovat kvalitní odborné zázemí katedry. Jsem hrdý na to, že jsem mohl svým dílem přispět ke spuštění dobré věci.

Jiřina Šiklová: „...Začátky katedry sociální práce jsou pro mne nerozlučně spojeny s Holandskem. S Jefem Helmerem a s městem Driebergen. Také ale s Uppsalou, Jiřinou Polívkovou z Virginie, s absolventy Masarykovy vysoké školy sociální práce a s dalšími lidmi z exilu, kteří z nostalgie k Alma Mater a z upřímného vlastenectví nám posílali knihy a předpláceli odborné časopisy. Dodnes mám doma — teď s tím jezdí na vodu děti — pevné lodní pytle z USA, ve kterých nám ty knihy poslali. Myslím, že jsme jim za tuto pomoc ani dost nepoděkovali. Začátky katedry sociální práce jsou pro mne spojeny i se zběsilým xeroxováním všeho, co by se mohlo hodit pro budoucí katedru, kterou jsme zakládali. Poprvé jsem v životě viděla plně computerizovanou knihovnu v Utrechtu. Poprvé jsem také seděla u počítače, ze kterého po označení určitého titulu, knížky nebo článku „vypadl“ lísteček s plným bibliografickým záznamem a abstraktem žádaného. Zázrak pro člověka příšleho ze státu, kde se právě zhroutil socialismus! Našla jsem si desítky a desítky titulů, které jsem si neobjednala, nikdy je nečetla a číst již nebudu. Obdobné „gargantuovské obžerství“ jsme prožívali u xeroxu v Driebergen. Myslím, že nikdo z nás 15 budoucích učitelů sociální práce z Prahy, Brna a Bratislavy nevěděl přesně, co bude potřebovat, a tak jsme xerozovali různě kapitoly, resumé, články. Byli jsme asi směšní. Ale Jef Helmer se zachoval jako kapitán lodi z jedné povídky Jacka Londona. Plavčíci i kuchař kapitána upozornili, že jimi zachráněný vyhladovělý muž si bere z kuchyně stále další a další suchary a schovává si je pod postel. Kapitán byl moudrý a řekl: „Nechte ho, až se přesvědčí, že suchary dostane každý den znovu a znovu, přestane je krást!“. Dlouho jsem měla krabice s oxeroxovanými texty ve skládacím gauči. A protože tehdy, v „diluviu“ této katedry (tedy před 10 lety), zde nebyly prakticky žádné zahraniční knihy, dávala jsem studentům v seminářích povinně překládat (často jen volně napsat obsah) z jednotlivých kapitol. To byly první učební texty.

Trochu mně to připomínalo moji osobní situaci v roce 1964 a 1965, kdy ÚV KSČ dovolil obnovit sociologii na Karlově Univerzitě. Tehdy jsem obdobně jezdila po univerzitách (Heidelberg, Bielefeld, Münster) a sbírala a domů vozila curricula, abychom věděli, jak

OBRAZEK 1: Setkání k příležitosti 5. výročí založení katedry

Zdroj: Archiv katedry

a co se vlastně v Evropě přednáší v oboru, který zde 15 let neexistoval. Na jaře 1990 jsem se mohla vrátit na katedru sociologie na FF UK, odkud mě kdysi vyhodili a kterou jsem před 25 lety spoluzakládala. Ale po 18 letech „pobytu v terénu“, tedy mimo akademické prostředí, mně připadalo absurdní vracet se k různým teoretickým disciplínám, když kolem se kupilo tolik otevřených sociálních problémů. 10 let jsem pracovala na geriatrii, v domovech důchodců, v gerontologické ambulanci. Měla jsem zkušenosti deratizátorky i deinsektizátorky bytů, kam se museli vracet staří lidé z LDN, protože na místo v domovech důchodců se čekalo 4 až 6 let. Zpracovávala jsem materiály z desítek empirických výzkumů pro svoje kolegy-lékaře (říkala jsem tomu hledání kauzality mezi aspirinem a křečovými žilami). Podílela jsem se na výzkumu „nechtěné děti“, „vrozené vývojové vady“, „adopce“ a také jsem měla zkušenosti z vězeňství z hlediska „pobytu za katrem“, což je pro sociologa a sociálního pracovníka zvláště zajímavě „zúčastněné pozorování“, za které by byl Irwing Goffman nesmírně vděčen.

Pro novou katedru se podařilo již od počátku získat několik vynikajících učitelů, kterým se chtělo dělat něco nového, kteří nebyli zkompromitováni minulým režimem a mohli se studentům bez studu podívat do očí. Mnozí z prvních studentů byli ti, kteří se dříve nemohli dostat na vysoké školy z politických důvodů. Byli starší, než jsou studenti dnešní. Snad chápali, že my je sice učíme, ale že se současně učíme na nich. Že teprve v pedagogickém procesu, v konfrontaci i v diskusích s nimi si sami ujasňujeme, jaký má být profil tohoto oboru a co je potřeba studentům sdělovat. Když je dnes potkávám, často jako sebevědomě nové mladé pracovníky různých ministerstev, jako zakladatele nových poraden, psychoterapeutických pracovišť, jako vedoucí resocializačních středisek i jako protagonisty nových metod sociální práce, tak si myslím, že jsme tu první generaci sociálních pracovníků docela dobře připravili. Mnozí z nich mají za sebou studijní pobyty v cizině. Všichni se vracejí do České republiky, a to je také dobré znamení.“

Irena Tomešová: „V říjnu roku 1989 jsem se po pětileté mateřské dovolené vrátila na asistentské místo do své mateřské základny — Orientálního ústavu Československé akademie věd. A tady jsem doslova vplula do ohromujících událostí „sametové revoluce“. Po velmi krátké době jsem si během diskusí se svým tchánem Igorem Tomešem o tom, co se to vlastně děje, co můžeme očekávat, že přijde a co nás čeká, uvědomila, že i když jsem orientalistka-afrikanistka, tak pro mě jako pro matku dvou malých dětí je moc důležité, jaké to budeme mít my tady u nás, jak se vyrovnáme s nevyhnutelnými změnami. Protože jsem se i ve svém původním oboru zajímala o sociální problematiku, rozhodla jsem se pro velkou změnu i ve svém životě. Využila jsem možnosti přihlásit se do konkurzu na tajemnici vznikající subkatedry sociální práce. Pohovor vedl Pavel Hartl, který s velkým pochopením zvládl mou nervozitu a doporučil mě i Jiřině Šiklové. A tak byl dotvořen první „jádrový“ tým katedry sociální práce: Igor Tomeš, Jiřina Šiklová, Pavel Hartl, Irena Tomešová. Naším úplně prvním domovem byla maličká konzultační místnost v Celetné 20 na katedře vzdělávání dospělých — později andragogiky. Bylo nám přiděleno jedno dnes bychom řekli „retro křeslo“ u konferenčního stolku. Brzy se ze mě stala „baťůžkářka“, protože náš stále se rozrůstající úřad jsem nosila stále s sebou. Úřadovali jsme často u Jiřiny Šiklové v Celetné 17, kde byl větší prostor, protože se tam scházelo stále více prvních externích učitelů. Tam jsme sestavovali první studijní program, obsahy jednotlivých modulů, ale také pořádali různé oslavy, protože se podařilo dát dohromady skupinu fajn lidí, které to bavilo být občas spolu i ve volném čase. Pod velkorysým odborným vedením prof. Tomeše jsem začala učit sociální politiku a mohla tak být v každodenním kontaktu se studenty — přednášky, seminární a ročníkové práce, bakalářské a diplomové práce. Je to nezapomenutelná zkušenost. Dodnes se s některými z nich potkávám, spolupracuji s nimi, někteří jsou i v mém současném týmu.

Po osamostatnění sídlila teď již katedra sociální práce v Celetné 20, v 1. patře, v sousedství katedry sociologie, ve dvou maličkých místnostech. Výuka zčásti probíhala v jediné „katedrové“ posluchárně v č. 423. Kvůli nedostatku fakultních místností se studenti později učili také v česko-bratrském evangelickém kostele v Klimentenské a v prostorách bývalé Klášterní vinárny ve Františkánské zahradě. Někdy nám bývala zima, jindy jsme našli promítací plátno ke zpětnému projektoru okousané od myši. Když se dnes dívám do svých tehdejších diářů a na tu dobu vzpomínám, vidím ji i s těmi myšmi jako „zlaté časy“...

První rok z diáře tajemnice katedry — 1990:

15. 6. — moje 1. schůzka u Dr. Jiřiny Šikové v Klimentenské 17
3. 7. — můj konkurz na tajemnici katedry v Celetné č. 20, dv. 303 u Dr. Pavla Hartla, pozvat doc. Švarcovou (soc. patologie) na 11. 7. (schůzka subkatedry)
13. 7. — 9,00 schůzka u Jiřinky v Klimentenské
6. 7. — podatelná FF UK — rozeslání dopisů
17. 7. — zařídit převoz knih od Zuzany Hughes (Čechofracht), na fakultu pro hlavičkový papír + zařídit 1. razítko
1. 7. — kontaktovat Dr. Matouška — co bude učit?
6. 8. — osobní oddělení FF: vyplnit pracovní smlouvy na 1/3 a 1/4 úvazky
10. 8. — 9,00 Klimentská 17: sestavení 1. rozvrhu a studijního plánu na I. cyklus
15. 8. — připravit text do Seznamu přednášek

22. 8. — večer schůzka u Jiřinky
27. 8. — s Dr. Freiovou domluvena výuka sociální patologie na letní semestr
11. 9. — schůzka u Jiřinky, odhadnout váhu knih od Ms. Hughes, zjistit, kdy vyjde Karolinka, rozmnožit seznam přednášek pro vyučující
12. 9. — schůzka katedry vzdělávání dospělých
zjistit, kdo kdy nemůže učit
13. 9. — rozeslat adresář pracovníků + vypsát údaje z Karolinky a rozeslat všem
17. 9. — s Dr. Hartlem probrat knihovnu, dálkaře, rozvrh, pomvěda
20. 19. — 10,00 schůzka katedry, odeslat za Jiřinku dopis
21. 9. — 10,00 katedra: rozvrh, příprava testu k přijímačkám
24. 9. — přijímací řízení v 8,00 v č. 105/o a 14,30 v č. 105/o, vyšla Karolinka s 1. studijním programem
25. 9. — 13,30 zápis dálkového studia, rozmnožit termíny konzultací dálkového studia
26. 9. — 9,00 shromáždění učitelů
12,00 zasedání rozvrhové komise na fakultě
27. 9. — vyzvednout na fakultě seznam studentů
28. 9. — 10,00 sraz studentů 1. ročníku soc. práce a vzdělávání dospělých v Celetné 20
13,00 zápis studentů denního studia
1. 10. — odevzdat na studijní oddělení pí Fridrichová rozvrh dálkařů
10,00 sraz 1. ročníku
vyřídít externí smlouvu pro prof. Tomeše
4. 10. — kontaktovat Dr. Kučerovou: bude učit?
5. 10. — sraz studentů dálkového studia
8. 10. — Jiřinka se vrací z Holandska
9. 10. — připomenout Jiřince koncepci oboru sociální práce
15. 10. — Dr. Havrdová: dohodnout data konání psychosociálního výcviku
23. 10. — zaslat děkanovi dopis s požadavkem na místnosti
5. 11. — učitelé z Hradce Králové si přijedou pro naši koncepci
8. 11. — kontaktovat Dr. Torovou (metody sociální práce)
9. 11. — 11,00 sraz u Jiřinky
15. 10. — exkurze do zařízení — doc. Švarcová, Dr. Freiová
19. 11. — 12,00 schůzka katedry
22. 11. — dohodnout schůzku s Míťou Kaněrovou (sociální politika)
30. 11. — objednat malování místnosti 423
3. 12. — žádost o nábytek + psací stroj
7. 12. — zaslat Z. Havrdové návrh naší koncepce
13. 12. — obtelefonovat učitele na vánoční setkání 18.12.
14. 12. — odevzdat text o studijním programu katedry do Učitelských novin
15. 12. — přepsat přednášku „Cíle sociální politiky“ (Tomeš) pro potřeby studentů
18. 12. — předvánoční setkání učitelů a studentů

Pavel Hartl: „Stalo se to v květnu, v době, kdy katedra ještě sídlila v prvním patře v Celetné 20. Blížil se konec mých konzultačních hodin. Chystal jsem se k odchodu, plánoval, že půjdu pěšky přes Staroměstské náměstí, Pařížskou ulicí na Čechův most, přes Letenské sady a ulicí Pod kaštany domů do Bubeneče. Trasa to byla důvěrně známá, příjemná v kterémkoli ročním období. Chodil jsem tudý jako gymnasista v polovině

OBŘÁZEK 2: První státnice

Zdroj: Archiv katedry

minulého století řadu let, s tím rozdílem, že tehdy mé ranní cesty nekončily v Celetné, ale u gymnasia v Dušní ulici.

Už jsem vstával od stolu, když se ozvalo lehké zaklepaní na dveře. Nakoukla pohledná dívka. Oznámila mi, že se přihlásila k přijímačkám. A jestli bych jí neporadil, co si přečíst, co našprtat, aby uspěla. Takové návštěvy občas přicházely, i když ne často. Radit druhým bývalo posláním obrozeneckých učitelů. U několika přežívá dodnes. Probrali jsme, co zná, co nezná, jak je na tom s praxí, popravdě nic moc, a dohodli se, co se dá ještě stihnout. Znovu se objevila koncem června. Neuspěla. Co prý teď? No, co třeba zkusit au pair, říkám. To by šlo, angličtinu znám celkem slušně, řekla. A s díky odešla. Mail jsem dostal na jaře příštího roku. Z Anglie. Dozvěděl jsem se, že je v Londýně, chodí do kurzů jazyka a anglických reálií na College, že jí tam kolidují závěrečné zkoušky s přijímačkami v Praze, ale nějak si to zařídí.

Můj Londýn před čtyřiceti lety vypadal jinak. Pracoval jsem v diagnostickém zařízení pro mladistvé delikventy poblíž stanice metra Shepherd's Bush. V instituci, kde i na zdánlivě jednoduché rozhodnutí, zda delikventa vrátit zpět do rodiny, protože je naděje pracovat s ním tam, nebo je to bez šance, a bude třeba umístit ho do vhodné internátní školy mimo Londýn, byla kromě všech diagnostických materiálů nutná ještě dvouhodinová porada. Scházívало se na ní více než deset lidí: ředitel, vedoucí vychovatel, školní učitel a dílenský učitel, psychiatr, psycholog a sociální pracovníci specializovaní na práci s rodinou, školou, policií, danou lokalitou, na drogy i party, na kluby, spolky a možnosti trávení volného času v místě bydliště. Každý s vlastními podrobnými informacemi o chlapci. V české polepšovně, kde jsem tehdy pracoval, jsme na osmdesát kluků měli jedinou sociální pracovníci. Horko těžko stíhala nezbytnou administrativu.

Osobně jsem uchazečku o naše studium znovu viděl až po přijímačkách. Zářila. Uspěla. A přidala příběh. Rodina, kde dělala au pair, jí neseděla: málo peněz, podivné

vztahy v rodině i k ní a málo času na učení. Odešla a přihlásila se jako dělnice na stavbu. Vzali ji. Navečer chodila ve čtvrti Ealing dům od domu a nabízela úklid, večerní hlídání dětí a venčení psů. Získala druhý příjem, který jí umožnil platit školné. Po čase prošla kurzem servírek a pracovala v noblesnější restauraci.

Gratuloval jsem jí. Není k čemu, řekla. Pamatovala si většinu otázek z loňska, vzala to jako model, připravovala se brouzdáním po internetu a porovnáváním anglické problematiky s naší. Právnícké otázky si nechala na Prahu, tři dny telefonovala od jedné advokátní kanceláře ke druhé a prosila je o informace k otázkám, kde jí vědomosti chyběly. Ocenil jsem to a zeptal se, kde bude oslava. Kdepak, řekla, musím zpátky, udělat závěrečné zkoušky na College a splatit dluh, který mám na školném. Vrátím se v září...

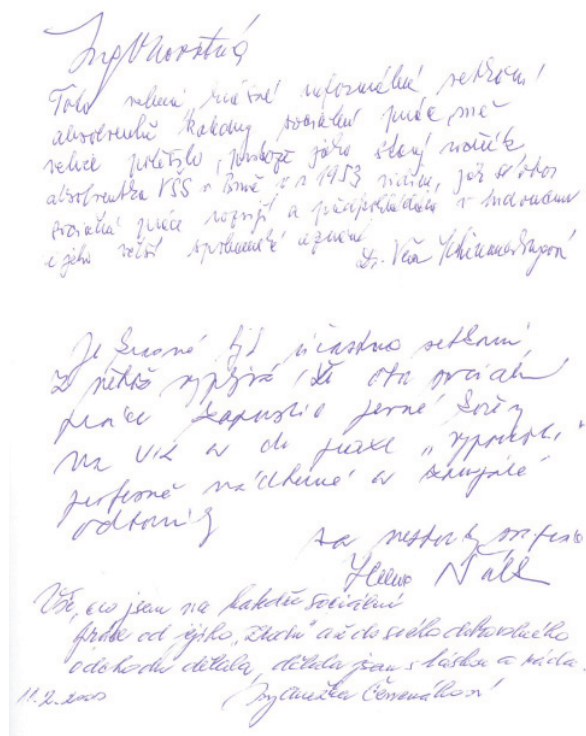
Pryč jsou mladá léta, pryč je katedra v Celetné, a tak cestou z centra do Bubenče chodím zřídka. Hezké vzpomínky se naštěstí stále vrací. Stejně jako radost, že systémem rozvinutého studia sociální práce, jak jsem ho znal z Anglie, se i u nás povedlo prosadit.“

Jiřina Šiklová: „Absolvovala jsem Filozofickou fakultu Karlovy Univerzity v roce 1958. Později jsem se tam stala odbornou asistentkou, získala jsem doktorát před jménem a později i základní pedagogický titul, CSc., což byl tehdejší ekvivalent dnešního PhD. A tak jsem směla nejen vést semináře, ale dokonce i sama přednášet. Plat jsem měla 1074 Kčs, ale to byla tehdy polovina průměrného platu. Přednášela jsem sociologii mládeže, dějiny pražské sociologické školy, psala jsem o Emanuelovi Rádlvi, habilitovala na dějiny Akademické YMCA a od toho byl jen kousek k zájmu o studentské hnutí na západě, které se tehdy profilovalo jako „nová levice“. Tuto práci jsem podala na docenturu, obhájila, ale pak ty všechny tituly nový, normalizační ministr školství na podzim 1969 všem, kteří jsme je získali v době „politické krize socialismu“, jednoduše zrušil.

A když jsem se po dvaceti letech zeptala, kde ty protokoly a práce jsou, odpověděli mi na jaře 1990, že „ty věci po nás vyhodili“. Tím „nás“ mysleli lidé, které vyhodili. Takže moje dobře „nastartovaná“ vědecká a pedagogická kariéra byla přerušena okupací v roce 1968. Konečně nebyla jsem sama, a proto jsem na FF UK nikterak nezanevřela. Sice mne vyhodili, ale dalších dvacet let jsem také prožila zajímavě a určitě smysluplně. Na vlastní kůži jsem si ověřila, že opravdu platí můj oblíbený citát z Marca Aurelia, že „všude kde se dá žít, dá se žít dobře“.

Chyběla mi ale možnost přednášet studentům, a tak jsem ráda přijala pozvání na FF UK. Pedagogickou činnost obecně, a zvláště pro vysokoškoláky, což je vždy profilující skupina budoucí inteligence, považují totiž za činnost nezpochybnitelného významu.

Když jsem se v roce 1990 vrátila, uvědomila jsem si, že jsem za těch dvacet let, co jsem pracovala na různých místech, poznala řadu problémů a že bych ráda nějak využila i tuto zkušenost. Založení katedry sociální práce, tehdy průkopnické a unikátní, mi umožnilo spojit znalost z obou částí mé první a druhé profesní kariéry a smysluplně je spojit s kariérou „třetího věku“, kterou moje generace obvykle zatím marně hledá. Mně se to podařilo právě díky vzniku této katedry. A protože jsem patřila ke skupince znovu obnovitelů oboru sociální práce jako vysokoškolského oboru, mohla jsem do koncepce vložit mnohé, co jsem považovala za důležité. Mám slušné organizační schopnosti, někdy až neslušnou drzost, (což bylo pozitivní při jednáních

OBRÁZEK 3: Z podpisové knihy u příležitosti 5. výročí katedry — Podpisy a přání tří sociálních pracovníků, které započaly svou kariéru na sklonku První republiky, celou dobu 49–89 bojovaly za znovuoobnovení VS vzdělávání, znovu zaváděly a rozšiřovaly sociální práci v praxi realizovaly výzkum a publikovaly odborné texty. PhDr. Věra Schimmerlingová, Helena Šálková a Ing. Anežka Červenáková
Zdroj: Archiv katedry

na akademickém senátu, kterému se tento obor nezdál pro fakultu dosti teoretický) a tak se dnes obor sociální práce přednáší nejméně na osmi univerzitách v této republice a na desítkách bakalářských studií a VOŠ. O oprávněnosti existence kateder sociální práce již nikdo nepochybuje.

Založení katedry mi umožnilo hledat a najít spolupracovníky — tedy nové vysokoškolské učitele, z různých oborů, kteří byli ochotni se „reprofilovat“ z teorií na praxi. Z nich mnozí se stali mými osobními přáteli, s nimiž se stýkám a budu stýkat i mimo katedru, fakultu i obor. A s potěšením potkávám na různých místech a ve významných pozicích naše absolventy a absolventky. Mám uspokojení z toho, že jsem tuto novou generaci vysokoškolsky vzdělaných sociálních pracovníků „trvale poznamenala“. Snad v dobrém. Hlásí se ke mně a já k nim a z jejich úspěchů mám opravdovou radost.

Katedra sociální práce byla pro mne i místem mé pozdní pracovní kariéry. V období, kdy jiní a jiné již zavírají dveře od garáže svého života a stahují se do ústraní, se mi podařilo — spolu s dalšími — vytvořit něco, co bude pokračovat i když já již tady nebudu. A to je dobrý pocit a jako gerontoložka, specializující se na fáze života a generační vztahy, to považuji za dobré prožití závěru života.

Irena Tomešová: „Od založení na jaře 1990 se na zpočátku velmi skromné půdě katedry iniciovalo a uskutečnilo mnoho užitečných a přínosných aktivit, které ovlivnily nejen samotný chod a rozvoj katedry, ale také sociální práci jako obor v rámci celé repub-

OBRÁZEK 4: Vánoční setkání na katedře sociální práce

Zdroj: Archiv katedry

liky. Mimo jiné je možné zmínit vypracování vysokoškolského studijního programu pro sociální práci, ze kterého vycházely mnohé další české i slovenské školy zakládající tento obor, a důležitý přínos k vypracování standardů výuky oboru sociální práce v České republice. Samozřejmě nejdůležitějším a hlavním úkolem Katedry sociální práce FF UK po celou dobu byla a je co nejkvalitnější příprava sociálních pracovníků-vysokoškoláků. Za dobu své existence vyslala katedra se svým diplomem do praxe stovky absolventek a absolventů, kteří řadu let pracují v nejrůznějších oblastech společenského života: ve státní správě, samosprávě, v neziskovém sektoru, v médiích. Sami se často můžeme přesvědčit, když se v rámci pracovních povinností setkáme s našimi absolventy na jejich současných pracovištích, že svou práci dělají nově, s rozhledem, nápaditě, že provádějí „dobrou praxi“.

Doba existence katedry se shoduje i s obdobím rozvoje moderní sociální práce v naší republice. I tento důležitý fakt je nezbytné zmínit, protože sociální práce za tu dobu urazila velký kus cesty. Po celé republice existuje několik desítek škol poskytujících oborové vzdělání.

Vznikla Asociace vzdělavatelů v sociální práci, která se zasloužila o zavedení prvních standardů výuky. Vznikly důležité organizace, jako je Společnost sociálních pracovníků a Komora sociálních pracovníků, které mají za úkol náš obor dále rozvíjet, dohlížet nad kvalitou sociální práce a zastávat zájmy sociálních pracovníků. Málokdo ví, že první české centrum pro Gender Studies (a nejen české, první v tehdejší střední Evropě) mělo, vedle bytu Jiřiny Šiklové, své rané zázemí právě na naší katedře.

Někteří absolventi a absolventky přispěli k založení či rozvoji nestátních neziskových organizací, které jsou v naší zemi mimo jiné nositeli moderních přístupů a metod v sociální práci, jiní se zasloužili o prosazení konkrétních kroků v procesu reformy sociálních služeb.

Na katedře v průběhu let 1990–2018 působilo či působí více jak 100 učitelek a učitelů, z toho někteří zajišťovali a zajišťují více předmětů. Svědčí to o velkém a poctivém hledání cest a o přirozené krystalizaci tohoto pracoviště.“